

Blade af den sociale Bevægelses nyeste Historie.

III.

Wagner og Held, Socialisme, Socialdemokrati og Socialpolitik.

Gustave Valbert taler paa sin pikante Maade, om at det, der i Tyskland forøger Faren ved Socialdemokratiet, er, at Ulven, der snuser omkring Faarestien, har vidst at skaffe sig til Forbundsfæller mere end ét Faar og mere end én Hyrde, som tager meget Hensyn til den, viser den en hel Del Medfølelse, og er parat til at træde i Underhandling med den, endskjønt Ulven aldrig finder Indrømmelserne tilstrækkelige, endskjønt den besvarer enhver Høflighed med Grovheder, og endskjønt den plejer at vise Tænder mod alle dem, der tage paa den med Fløjls-handsker. *) Valbert har Ret. Kathedersocialisterne have, ligefra deres Partis Konstituering i 1872 indtil nu, faaet omtrent alle deres Artigheder til Socialdemokraterne besvarede med Uforskammetheder. Kun Schäfte er sluppen nogenlunde helskindet fra det: ja, hans «Quintessens des Socialismus» har endog indbragt ham adskillig socialdemokratisk Anerkjendelse. Men de Andre er det ikke gaaet saa heldigt. Selv paa Socialpolitikere som Samter

*) Le socialisme en Allemagne. Revue d. d. Mondes. 1er Avril 1878.
 Nationalekonomisk Tidsskrift. XI. 20

Blade af den sociale Bevægelses nyeste Historie.

III.

Wagner og Held, Socialisme, Socialdemokrati og Socialpolitik.

Gustave Valbert taler paa sin pikante Maade, om at det, der i Tyskland forøger Faren ved Socialdemokratiet, er, at Ulven, der snuser omkring Faarestien, har vidst at skaffe sig til Forbundsfæller mere end ét Faar og mere end én Hyrde, som tager meget Hensyn til den, viser den en hel Del Medfølelse, og er parat til at træde i Underhandling med den, endskjønt Ulven aldrig finder Indrømmelserne tilstrækkelige, endskjønt den besvarer enhver Høflighed med Grovheder, og endskjønt den plejer at vise Tænder mod alle dem, der tage paa den med Fløjls-handsker.*) Valbert har Ret. Kathedersocialisterne have, ligefra deres Partis Konstituering i 1872 indtil nu, faaet omtrent alle deres Artigheder til Socialdemokraterne besvarede med Uforskammetheder. Kun Schäfte er sluppen nogenlunde helskindet fra det: ja, hans «*Quintessens des Socialismus*» har endog indbragt ham adskillig socialdemokratisk Anerkjendelse. Men de Andre er det ikke gaaet saa heldigt. Selv paa Socialpolitikere som Samter

*) *Le socialisme en Allemagne. Revue d. d. Mondes. 1er Avril 1878.*
Nationalekonomisk Tidsskrift. XI. 20

har «Ulven» bidt løs. Sagen er, mener Valbert, at de Havresuppe- og Sukkerkuglemidler, hvormed de blide kathedersocialistiske Professorer ville kurere alle Menneskehedens Onder, ikke tilfredsstille: det ene Parti — det der mener, at det bedste af alle mulige Samfund ikke lider af nogetsomhelst Onde — ønsker slet ikke nogen Lægehjælp; og det modstaaende Parti hører vel med Fornøjelse paa Kathedersocialisternes Spydigheder til de liberale Økonomer, men forlanger forøvrigt en mere kraftigt virkende Lægebehandling end den homøopathiske. Ogsaa heri har Valbert Ret. Men han er ikke saa heldig, naar han vælger at opstille Adolf Wagner som en Typus paa de kathedersocialistiske Homøopathier, disse «grundskikkelige Folk». Vel maa Wagner fremdeles henregnes blandt Socialpolitikkerne. Han raaber ikke saa højt som Socialdemokraterne og de rene Socialister; han ønsker vel fremdeles, at «Alting skal gaa af i Mindelighed og at Enhver skal blive fornøjet». Men man maa ikke lade sig skuffe, fordi han bruger et mere poleret, et mere dæmpet Sprog end «Vorwärts» og «Berliner freie Presse». Han indtager i Virkeligheden en Særstilling blandt Socialpolitikkerne. Han er ikke bange for at bruge baade Aareladning og Amputation, og naar Alt kommer til Alt, vilde Hr. Valbert maaske dog finde, at de wagnerske Draaber ikke ere saa voldsomt stærkt fortyndede. For at nævne et Exempel: Adolf Wagner er en Tilhænger af den progressive Skat; han siger os ikke udtrykkeligt, hvor stærk Progressionen skal være; men han anser det for nødvendigt, for at forebygge Misforstaaelse, at forsikre, at han ikke vilde billige, om Skatteprocenten allerede ved 4000 Thlr. naaede — 60 pCt. Hr. Valbert bør dog vogte sig for at træde i en intimere Berøring med den wagnerske

progressive Skat, og med de wagnerske Expropriationer; maaske han vilde gjøre den ubehagelige Opdagelse, at Ad. Wagner søger at kurere med Andet end «Sukkerkugler.»

Det var paa Socialpolitikernes Kongres i Berlin ifjor, at Wagner afgav den nysnævnte «beroligende» Forsikring. Det Foredrag, han dér holdt — eller vilde have holdt — har han udgivet, — og føjet noget Mere til*). Senere er han tillige traadt i Forbindelse med de monarkiske og kristelige Statssocialister, — NB. paa Betingelse af at maatte være fri for al Berøring med det Kristelige og Politiske; — det er kun det Socialistiske eller, om man vil, det Økonomiske, han vil tage sig af. Men den stats-socialistiske Agitation vil paa ingen Maade bringe ham nærmere til den socialpolitiske Forening. Der er kommet en slem Kurre paa Traaden mellem Vennerne.

Sine Modstandere, Manchestermændene, yder Wagner den Ros, at de bestemt hævdede Betydningen af store ledende Principer. Han finder naturligvis, at de manchesterlige Principer vare gale; men han ser sig dog opfordret til at udtale, at det var den principklare Maade, hvorpaa Frihandelsskolen behandlede økonomiske Spørgsmaal, der i sin Tid skaffede den betydelig Indflydelse paa den offentlige Mening, Pressen, Lovgivningen. Uden at rødme kunne Frihandelsmændene modtage denne Kompliment. — Sine Venner, Kathedersocialisterne, præ-senterer Wagner den Bebrejdelse, at de synes at have en vis Sky for klare Standpunkter: de store Principer be-

*) Wagner: Die Communalsteuerfrage. Ausarbeitung eines Referats im Verein für Socialpolitik. Mit einem Nachwort: Der Verein für Socialpolitik und seine Verbindung mit dem volkswirtschaftlichen Congress. Leipzig, 1878. Winter.

stræbe de sig for at udvande, selv om de ikke alle gaa saa vidt som En af dem (Prof. Ad. Held), at tale om deres «principielle Uvilje mod Principer». Denne «Principløshed» tilkjendegiver Wagner sin «principielle» Misbilligelse. Misbilligelsen er berettiget.

Wagner er bleven stærkt paavirket af Schäffle. At den tidligere østrigske Minister har haft Mod til at udtale sig anerkjendende og hensynsfuldt om Karl Marx, til at lade sig engagere som fast Medarbejder ved et udpræget socialistisk Blad o. L., har gjort Indtryk paa den berlinske Professor. Ogsaa han vil nu være modig. I den økonomiske Ordning er der, siger han, ved Siden af det Stykke Individualisme, den indeholder, et godt Stykke «Gemeinwirthschaft» eller — for at kalde Tingen ved dens rette Navn — «Kommunisme». Det er taabeligt af Socialpolitikerne «af bare Frygt for den store Mængde, der ikke er i Stand til at dømme, at undgaa et saadant Udtryk, fordi det er upopulært hos Mængden». Og Socialpolitikerne gjøre sig skyldige i et ynkeligt Forsøg paa at neddyse Sandheden, naar de erstatte Ordet «kommunistisk» med et mindre prægnant». Lad os erklære det højt, saa at Alle kunne høre det, at «Staten er kommunistisk», og at «den økonomiske Ordning i stedse højere Grad antager et kommunistisk Præg»: «Udvidelse af det kommunistiske System, det er Tidens Signatur.» Denne Tanke, hvis Rigtighed W. har søgt at godtgjøre i sit Referat over Kommunalbeskatningen og i sine Bearbejdelser af Raus Økonomi og Finansvidenskab, skal være den ledende ved Besvarelsen af alle økonomiske Spørgsmaal. Men Nogle *) paastaa rigtignok, at den er uholdbar.

*) Se f. Ex. E. Richter: Die Socialdemokraten, was sie wollen und wie sie wirken. Berlin 1878, og «Social-Correspondenz» 1878

Den wagnerske Paastand om, at Udvidelsen af «Gemeinwirthschaft» er «Tidens Signatur», kan hos Socialpolitikerne faa Lov til at passere; men hvad der ikke falder i deres Smag, er den Maade, hvorpaa han udtrykker sin Tanke. Naar Wagner ud af Sætningerne om det individualistiske og det kommunistiske Systems Kombination uddrager sine finansvidenskabelige Konklusioner, saa have de i og for sig ikke saa meget imod disse; men de doucereuse Socialpolitikere ville have «Gemeinwirthschaften», «Kommunismen», tillavet *à l'eau de rose*, og de kunne ikke døje den skarpe Sauce, hvormed Wagner serverer den. Socialpolitikernes Forsøg paa at gjøre sig behagelige for Socialdemokraterne mislykkedes: Ulven viste Tænder, som Valbert siger. I det sidste Par Aar have de forsøgt deres Lykke hos de Manchesterlige: af Hensyn til disse maa der bruges saa vage og saa bøjelige Udtryk som muligt, Udtryk der «tilhulle ethvert bestemt Princip»; Varsomhed er nødvendig, naar den «socialpolitiske Forening» skal arbejde sammen med den «nationaløkonomiske Kongres». Men Wagner synes slet ikke om en saadan Samarbejden, og har altsaa forsaavidt ingen Grund til at beflitte sig paa Varsomhed.

Strax fra Begyndelsen af, bemærker Wagner, var der ingen større Overensstemmelse mellem de forskjellige s. k. Kathedersocialisters videnskabelige Anskuelser og praktiske Fordringer: Nogle betonede et Moment, Andre et andet; Nogle nærmede sig de videnskabelige Socialister stærkt, Andre vare ikke meget forskjellige fra Manchestermændene.

Nr. 14, hvor det specielt for Postvæsenet, «den socialdemokratiske Mønsteranstalt», paavises, at det netop ikke kan bruges til Støtte for Paastande om, at Statsvirksomheden i Nutiden tager til paa Privatvirksomhedens Bekostning.

Den socialpolitiske Forening omsluttede dem kun som et løst Baand; der manglede et virkeligt indre Sammenhold. Dette er ikke besynderligt: Foreningen bestod jo for en saa overvejende Del af Professorer. — Wagner har Ret. Kun bør man ikke overse, at den noksom bekjendte Bemærkning om Professor-Uenigheden, mere indeholder en Ros end en Dadel.

Spiren til Splid i den socialpolitiske Forening var der saaledes fra Begyndelsen af, og den trivedes godt. Medlemmerne trak sig efterhaanden tilbage fra den: Nogle fordi den gik for meget paa Accord; Andre fordi selv den meget reserverede «Socialpolitik» var dem for stærk. Den socialdemokratiske Agitation drev nu Foreningen stedse mere over til Højre. Tilsidst kom det til en ligefrem Overenskomst mellem den og den nationaløkonomiske Kongres. Men skulde Kathedersocialisterne leve sammen med Smithianerne, saa gik det slet ikke mere an at tale om, at Socialismen dog maaske kunde indeholde noget Berettiget. Paa Kongressen i Berlin ifjor tabte Smithianernes Fører Dr. Karl Braun sit «berømte Humor» og blev for første Gang i sit Liv pathetisk, da han slog dette Enten-Eller fast: enten er den liberale Økonomi rigtig — saa bort med al Kommunisme! — eller Kommunismen er rigtig, — slaa saa Fri-Konkurrence-Principet ihjel! Naar det var Smithianernes Standpunkt, saa vilde det nok ikke være raadeligt for Socialpolitikerne, om «Socialisme» og «Kommunisme» kom over deres Læber. Den Tanke, der ved den socialpolitiske Forenings Stiftelse havde været den ledende, nemlig den, at den liberale Økonomi netop ikke forslaar, og at man uden Frygt for Modstandernes Forkjætring aabent skulde anerkjende og støtte det Holdbare og Rigtige i den videnskabelige Social-

isme, ja selv i Socialdemokratiet, — den Tanke blev ved Karl Brauns Enten-Eller afgjort tilbagevist.

Imellem de konsekvente Smithianere og Socialpolitikerne er der en ligesaa dyb (eller maaske endnu dybere) Forskjel som imellem dem og Socialisterne. Hvorledes er et Samarbejde mellem saa forskellige Retninger muligt? spørger Wagner. Vistnok kun derved, at Uenigheden tilsløres: de socialpolitiske Halvheder undgaa omhyggelig en principiel Behandling af Videnskabens Problemer: de undlade ærligt at tilstaa, at dette eller hint er «socialistisk» eller «kommunistisk», men fuldkomment berettiget fordi den rigtige Socialisme og Kommunisme ligeoverfor den overdrevne Individualisme maa betragtes som et Fremskridt, og de søge at vinde Modstanderne ved at lade være med at betegne Tingen med dens rette Navn! Kun ved en saadan Taktik bliver det muligt for Socialpolitikerne at arbejde sammen med Smithianerne! Og hvad opnaas der saa derved? Der opnaas kun, at Kampen mod de rene Socialister og Socialdemokraterne bliver ganske haabløs. Der opnaas, at den gamle Paastand, at der «i Grunden» ikke er nogen Forskjel paa «Kathedersocialister» og «Manchestermand», faar et Skin af Ret. Men — virkelig Diskussion af de store Problemer opnaas ikke. Thi med Folk, der forkaste enhver Kritik af Fri-Konkurrencen som taabelig eller formastelig, kunne Socialpolitikerne ikke føre nogen virkelig Diskussion.

Efter Wagners Mening skulde den socialpolitiske Forening have sat sig til Opgave: at diskutere Økonomiens og Socialpolitikens store ledende Principer og derved paa videnskabelig Maade betegne Lovgivningen dens Maal. Det skulde ske uden at se tilhøjre eller til-

venstre. «Om en Del af Pressen vilde slaa os i Hartkornet med Socialisterne, det maatte være os ligesaa ligegyldigt, som om den socialdemokratiske Presse vilde betegne os som en svagelig Sekt af Bourgeoisøkonomer.» Uforsagte burde Socialpolitikerne «indtage Stilling ligeoverfor den falske og uretfærdige Polemik imod Socialismen. . . . Den tyske Videnskab, der saa fordomsfrit prøver religiøse og andre Spørgsmaal, skulde den ikke kunne hæve sig op til ogsaa at skaffe Socialismen en virkelig upartisk Kritik? Tør den gjøre Gud men ikke Ejendommen til Undersøgelsesgjenstand? Den kunde dog ikke — som en kun altfor stor Del af Pressen — betragte Udskjælden eller Tien-ihjel som Gjendrivelse! Den kunde dog ikke — som Prince-Smith og hans Skole — tale om et «saakaldt» Arbejderspørgsmaal eller mene, at Bastiat har gjendrevet Socialismens Kjærne! Gjendrevet! ved en Diskussion, der maaske har angrebet et Par Yderligheder eller et Par Slutninger, men ikke saa meget som strejft Præmisserne!»

I Socialismen — hvis Ordførere vel ikke udmærke sig ved Originalitet, men som i videnskabelig Reproduktionsevne staa ligesaa højt som de smithske Epigoner — ser Wagner et videnskabeligt System, som ingen nationaløkonomisk Videnskab fremtidig tør ignorere. Socialismens «store Tanker» om Ejendomsfordeling, Kollektivejendom, Arveforhold, planmæssig Ordning af Produktionen osv. kunne ganske vist ikke godt diskuteres paa Foreningens Kongresser. Men til disse store Tanker støtter der sig «Principer af anden Rang» (f. Ex. vedrørende Aktieselskaberne), som egne sig for en Diskussion. Men ikke engang paa dem har den socialpolitiske Forening vovet at tage bestemt fat. Og efter at

den nu er kommen i Forbindelse med Smithianismen, vil den stedse mere se sig fristet til at «udjævne», at «mægle», at finde «Middelveje»; — Principerne, Idealet, Sandheden ville blive saa godt skjulte som muligt. Men den socialpolitiske Forening vil miste sin Existensberettigelse naar den «principielt» skyer en principiel Diskussion og gjør Kompromis'et til sit eneste «Princip».

Dette er Kvintessensen af de Betragtninger, Ad. Wagner har helliget den socialpolitiske Forenings Forbindelse med den nationalekonomiske Kongres.

Sine Angreb paa den socialpolitiske Forening har Wagner ganske specielt rettet imod et enkelt Medlem: den «videnskabelige Halvhed», Prof. Adolf Held i Bonn, Hovedrepræsentanten for Udjævnings- og Mæglingsretningen. Held har svaret i en lille Bog paa halvandet-hundrede Sider*). Han synes ikke om, at Wagner minder ham om hans socialpolitiske «principielle Uvilje mod Principer», og om hans Kompromismageri. Han søger derfor nu at vise sig saa princip- og karakterfast, som det overhovedet er ham muligt. Han lægger «samtlige sine Anskuelser om sociale Spørgsmaal» «aabent for Dagen»; han «tilstaar aabent», at han er «Socialpolitiker», ikke blot fordi han betragter Statens Indgriben i de økonomiske Forhold for berettiget, men ogsaa, og navnlig, fordi rent politiske Anskuelser ere de raadende hos ham. Han kjender «ingen fra Statsvidenskaben adskilt

*) Held: Sozialismus, Sozialdemokratie und Sozialpolitik. Leipzig, Duncker & Humblot. 1878.

Socialvidenskab eller Nationaløkonomi». Han er i mange Spørgsmaal uenig med sine Kolleger i Foreningen for Socialpolitik; men han formaar dog, at arbejde sammen med dem i Endrægtighed, og hans Opfattelse harmonerer med den socialpolitiske Forenings Program. Ogsaa Wagner kunde, naar han bare havde et mindre fyrigt og kamplystent Naturel, godt arbejde sammen med de andre Socialpolitikere: Wagner er i Virkeligheden ikke mere «principfast» end de andre; men han tror, at det at udæske Modstandere er det Samme som at kæmpe for Sandheden, og han holder af at formulere sine principielle Tanker saa kort som muligt; det er hans Lidenskab; men denne korte Formulering kan ikke erstatte en indgaaende Forklaring og Udvikling af de principielle Ideer; den giver i Virkeligheden ofte Tanken en skjæv Form, og medfører Fare for, at Principerne blive Gjenstand for en misforstaaet, en ukritisk Anvendelse. Wagners egen Udviklingsgang — hans skiftende Stilling ligeoverfor Spørgsmaal om Centralbank, privat Jordejendomsret, fri Vilje — beviser slaaende, at den skarpeste Formulering og radikaleste Hævden af Principer, hverken er den konsekventeste eller heldigste. Held forsikrer, at han slet ikke er bange for Ordet «Socialisme» i og for sig; men han kan ikke lide, at Wagner kort og godt siger, at dette eller hint «er Socialisme»; nej, der skal der føjes en lang Forklaring til for at udslette det ubehagelige Indtryk, Udtrykket «Socialisme» maaske kunde gjøre paa Folk, der ere mindre modige end Socialpolitikeren Held. Han søger endvidere at vise, at den socialpolitiske Forening i det Hele og dens enkelte Medlemmer slet ikke have svækket eller opgivet deres oprindelige Tendenser: naar der nu er mindre Forskjel og mindre Kamp end for 5 Aar siden mellem Kathedersocial-

isterne og Smithianerne, saa er Grunden den, at disse sidste (ikke hine) have modificeret deres tidligere Standpunkt, fordi de have følt sig overvundne. Foreningen for Socialpolitik har stedse holdt fast paa sine oprindelige Tendenser: at bringe det økonomiske Liv ind paa dets rette Baner ved Hjælp af Statens stærke Arm; at støtte de Svage og Arbejderne, og oplyse de Besiddende om deres Pligter; og at bryde Egoismens Enevælde i det økonomiske Liv. Med disse Tendenser er Wagner jo i Virkeligheden enig. Og saa begynder Held at vise, at der i Grunden ingen Modsætning er mellem Wagner og Foreningen for Socialpolitik, indtil han endelig bliver opmærksom paa, at han nu igjen er paa Veje til at give efter for sin gamle Tilbøjelighed: «Tilsløring af Modsætninger», «Vertuschung der Gegensätze». At han, i samme Øjeblik som han vægrer sig mod Beskyldninger for Udviskningstilbøjeligheder, skulde gribes paa fersk Gjerning, vilde dog være for komisk. Han opgiver derfor det paa-begyndte Forsøg paa at dølge Modsætningen mellem Wagner og Foreningen for Socialpolitik, og indrømmer tværtimod, at der er en Forskjel i Naturel, i Taktik og i videnskabelig Methode: Da den nationalekonomiske Kongresses Medlemmer indsaa, at den extreme Individualismes Ensidigheder vare uholdbare, var det en besindig og forstandig Taktik af Socialpolitikerne at vise sig forsonlige, at opgive de hidsige Kampe, at søge at komme til Forstaaelse; Fremtiden vil, trods Wagner, billige Samarbejdet mellem Foreningen for Socialpolitik og den nationalekonomiske Kongres. — Hvad den videnskabelige Methode og Retning angaar, anerkjender Held Wagners store Fortjenester af den almindelige Nationaløkonomis Systematisering, men mener, at Indskrænkning af Sær-

ejendommens Omraade, ikke er den sociale Reforms vigtigste og største Opgave: vigtigere og mere indgribende er Organisationen af de arbejdende Kræfter, navnlig paa det industrielle Omraade; i ethvert Fald gaar Wagner sikkert for vidt i sine Fordringer om Privatejendomsrettens Begrænsning. «Udvidelsen af det fælles-økonomiske («gemeinwirthschaftlich», kommunistisk) System paa Bekostning af det privatøkonomiske («privatwirthschaftlich»)» kalder Wagner: «Anerkjendelse af det Holdbare og Rigtige i den videnskabelige Socialisme». Men der kan, mener Held, slet ikke være Tale om nogen «videnskabelig Socialisme»: «Socialisme er ikke andet end et Princip, som man iagttager i de forskjelligste videnskabelige Retninger.» «Socialismen er ikke engang en Skole. Den er et Princip, der altid har været og altid vil være tilstede, der kæmper for at komme til Gyldighed i forskjellig Grad, og som aldrig vil komme til udelukkende Gyldighed, — et evigt nødvendigt Princip, som ingen Tænkende først har lært ved Socialdemokratiet.» «Praktisk kan ved «videnskabelig Socialisme» kun forstaas et System, der ensidigt og radikalt udbytter Socialismens Princip». Og saa kommer Held, der forkaster Talen om «videnskabelig Socialisme», til at anerkjende Tilværelsen af — et «videnskabeligt Socialdemokrati», som han synes at betragte som enstydigt med «et kunstigt Destillat af Skrifter af Rodbertus, Marx og Andre»! —

Vi se altsaa, at den Ene, Wagner, anerkjender en «videnskabelig Socialisme», den Anden, Held, et «videnskabeligt Socialdemokrati». Nogle ville være tilbøjelige til at betragte den sidste Sammensætning som en *contradictio in adjecto*. I alt Fald er den vel skikket til at gjøre os uklare over Socialdemokratiets egenlige Væsen. Og

at definere det «videnskabelige Socialdemokrati» som et «Destillat» er nær ved at være en Meningsløshed. Men lad os istedenfor at opholde os over saadanne Smaating hellere indrømme, at Striden mellem W. og H. paa dette Punkt omtrent er en Ordstrid. Held har, med et svagt Forbehold vedrørende Omfanget af Privatejendomsrettens Begrænsning og de sociale Reformers Prioritet, antaget Wagners «socialistiske» og «kommunistiske» Anskuelse. Og Wagner kan — uagtet han vel vil føje lidt mere til, og uagtet han vilde udtrykke Tankerne noget anderledes — ikke lade være med at give Held Ret i, at der er et socialistisk «Princip», som altid har haft og altid vil have Gyldighed, men aldrig nogen udelukkende, aldrig nogen absolut, altid kun en relativ. Hvad mere er: intet Menneske, der overhovedet anerkjender, at Samfundet er en Organisme, altsaa noget Andet og Mere end en slet og ret Hob Individuer, kan vægre sig ved at godkjende «Socialismens Princip», hvorom Held taler i den citerede Passus. Men maaske vilde det forebygge Misforstaaelser, om dette Princip betegnedes med et andet Adjektiv end «socialistisk», f. Ex. slet og ret som det «sociale».

Imidlertid maa vi, hvis vi ønske nøjere Oplysning om Heds Stilling til «Socialismen» og «Socialdemokratiet», henvende os til den Afhandling, der optager de første fire Femtedele af hans Bog.

Sine Anskuelse om «Socialisme og Socialdemokrati» har Held udviklet i en Afhandling, en forøvrigt ret læseværdig Afhandling, der helt igjennem er præget af Uvilje mod «Radikalisme», Uvilje mod «begejstret Elan», Uvilje mod det «Extreme», og paa den

anden Side Sværmen for gyldne Middelveje, for «disciplineret Energi», og for en Konservatisme og en Liberalisme, der «ikke danne principielle Modsætninger til hverandre». Han begynder med den fortærskede Bemærkning om, at dette Aarhundredes «Socialisme og Kommunisme» er overordenlig rig paa Ideer, — men vel at mærke paa gamle, tilstrækkeligt ofte benyttede, udpinte og udslidte Ideer. Det er, fremhæver han, navnlig paafaldende, at de enkelte socialistiske Førere kun have en rent forbigaaende Betydning og mærkværdigt hurtigt oplides, — for at erstattes af ny, der dog kun ere en Variation af de gamle! Wagner har allerede paa dette Punkt taget Socialisterne i Forsvar, og ogsaa Held skynder sig med at tilføje, at Nutidens Socialisme dog ikke er ganske som Fortidens. Allerede i ydre Henseende adskiller Nutidens Socialisme sig fra Bondekrigens, Gjendøbernes etc. derved, at den er bleven et konstant Fænomen. Alene dette gjør det umuligt at slippe fra den ubehagelige Kjendsgjerning ved Hjælp af historiske Analogier, Trækken-paa-Skuldrene osv. Opstandsforsøg mod Modsætningen mellem Rig og Fattig har man haft til alle Tider; men det var vor Tid forbeholdt paa en Maade at konsolidere denne Opstand.

Det er, som bekjendt, navnlig Marx, Engels og Lassalle, der have virket for denne Konsolidation. Disse Førere staa i filosofisk, historisk og nationaløkonomisk Dannelse ikke tilbage for nogen af deres Modstandere, og den filosofiske Dannelse besidde de i langt fuldere Maal end Modparten; ja, Held er ikke utilbøjelig til at give Lassalle Ret i hans bekjendte selvtillidsfulde Udbrud: at han «skrev hver Linje bevæbnet med hele Aarhundredets Dannelse». Den filosofiske Skole, som alle Førerne og

navnlig Førernes Fører, K. Marx, har gennemgaaet er den hegelske. Den Methode, der her følges, «bestaar i først at definere et af det virkelige Livs Fremtoninger. Det saaledes vundne Begreb behandles saa længe dialektisk, til det nødvendigvis ud af sig selv avler en Modsigelse, opløser sig selv, og slaar om i sin Modsætning. Og deraf sluttet atter, at den definerede Fremtoning nødvendigvis maa erstattes ved sin Modsætning. Men dette «Maa» er kun en tung Form for det lidenskabelige Ønske og Vilje, at den paagjældende Fremtoning eller Indretning skal omstyrtes voldsomt og radikalt. Formen falder tungt, men er ikke derfor mindre virksom. Ikke blot kan Politiet ikke faa fat paa et filosofisk bevis «Maa», — fremfor Alt maa man betænke, at ogsaa den tyske Arbejder har en medfødt Tilbøjelighed for en filosofisk Opfattelse af alle Problemer, saa at den filosofiske Form imponerer ham og vækker Tro, selv om han ikke forstaar Indholdet.»

Held betragter derefter Marx og Lassalle lidt nærmere. Han finder, at det er en Nydelse af forfølge Marx's haarskarpe Deduktioner. Enhver kan lære af Marx, denne grundlærde Mand, denne yderligt skarpe Dialektiker. At forsøge paa at finde noget Galt i Enkelthederne, et eller andet glemt Moment, en eller anden skjæv Slutning i hans dialektiske Udviklinger, vilde være spildt Umage. Methoden er ganske rigtigt anvendt; men den er fra Begyndelsen af tendensløs. Methodens Princip maa angribes: man maa stille sig negerende ligeoverfor den marxske Negationens Negation; man maa protestere imod Definitionernes Ensidighed.

Efter at Held har ladet Marx og Lassalle selv tale, fortæller han os, at hos de almindelige Socialdemokrater

former disse Mænds Tankegang sig omtrent saaledes: «Kapital er ikke den lille Formue, som tilhører den fattige Enke, ikke det Redskab, som den lille Haandværker, der arbejder uden Svend, ejer, ikke den Mark, som tilhører Bonden, der arbejder alene med sin Familie. Nej, Kapital er kun Bankierens Formue, der ved at indrømme eller nægte Kredit øver Indflydelse paa Produktionen, kun den store Kjøbmands Formue, kun den store Fabrikants og Arbejdsherres Maskiner, Raa- og Hjelpestoffer. Disse Besiddelsesarter ere principmæssigt forskellige fra hine, og ere alene Kapital. Dens Væsen er Magt og Exploitering ved de Løvekontrakter, som Kapitalisten slutter med de Svagere. Derved tilintetgjør Kapitalisten Ejendommens Grundlag, Ejerens eget Arbejde, Ejendommen bliver «Fremdthum», idet Kapitalisten tilegner sig Andres Fortjeneste. Denne Unatur voxer med Kapitalens Størrelse. Den større Kapital undertrykker ikke blot Proletar-Arbejderen, men opsluger ogsaa den mindre Kapital. Til Slutning bliver kun én, den største, ene-vældige Kapital tilbage, der naturligvis maa bestyres af det Offentlige. Den private Kapitalbesidders Herredømme er tilende.» Paa samme Maade opereres med den fri Konkurrence og de andre sociale Fremtoninger: Resultatet er altid det samme: Principet ødelægger sig selv. Hvorfor? Fordi, svarer Held, det første Udgangspunkt var ensidigt og skjævt. Men naar Held misbilliger den socialdemokratiske Definition af «Kapital», saa ligger det nær at spørge, om ikke den heldske Definition af «Arbejder», hvorefter Skomager og Skræder men ikke Embedsmænd og Videnskabsmænd blive «Arbejdere», videnskabeligt set, er ganske analog med den socialdemokratiske Kapitaldefinition.

Socialdemokraternes første Definitioner ere gale, og derfor ere Slutningerne ogsaa gale. Man vilde, mener Held, tydeligt se det, naar man fulgte den marx'ske dialektiske Proces endnu videre, end Marx selv gjør det. Hvorfor skal Modsætningsudviklingen standse, hvorfor skal Negationens Negation ophøre, hvorfor skal der indtræde en velgjørende Stilstand, efter at Privatkapitalen først engang har avlet sin Modsætning, Kollektivkapitalen? Den bærer jo ogsaa i sig Spiren til sin Modsætning. Tvangsproduktionen og Kollektivejendommen vil atter føre os tilbage til Konkurrencen og Individualejendommen, vil altsaa negere Negationens Negation. «Saaledes komme vi, naar vi slutte os til Socialdemokraternes Tankegang, til det Resultat, at de sociale og socialpolitiske Indretningers nødvendige og naturlige Udviklingsgang er en evig voldsom Vexlen af Extremer. Dette er «Kvintessensen» af — ikke Socialismen — men den socialdemokratiske Lære».

Det er nødvendigt at skjelne mellem «Socialisme» og «Socialdemokrati». Uendeligt forskjellige Retninger ere i Tidernes Løb blevne betegne som socialistiske, og i Betragtning heraf «kan man kun betegne som Socialisme enhver Retning, der forlanger en eller anden Underordnelse af Enkeltviljen under det Hele. Socialisme er saaledes slet ikke nogen sluttet Retning med fast Program, men kun en meget almindelig Tanke, der i det forskjelligste Maal gjør sig gjældende overalt. Jeg vil endog lade den Sprogbrug gjælde, efter hvilken man ikke kalder ethvert Maal af socialistiske Tanker slet og ret Socialisme, men med Roscher kun de Retninger, der forlange et større Maal af Almenaand, end hvad der stemmer med den menneskelige Natur. Selv om vi blot

kalder den extreme og utopiske Socialisme inklusive den egenlige Kommunisme slet og ret Socialisme, saa sammenfattes ogsaa da en Mængde meget forskellige Theorier under ét Navn. Enhver ekstrem og utopisk Socialisme har vel en naturlig Tilbøjelighed til at forbinde sig med Revolutionen; men der var ofte en ekstrem Socialisme uden revolutionær Vilje og en revolutionær Vilje uden socialistiske Maal. Jeg minder blot om St. Simon og Rob. Owen som extreme og dog fredelige Socialister, og om Flertallet af Jakobinerne og om Paine som ikke socialistiske Revolutionære. . . . Den Sprogbrug, der forvexler Socialisme og Socialdemokrati, undskyldes vel noget derved, at der nutildags ikke mere gives noget eneste omtaleværdigt ekstremt socialistisk Parti ved Siden af Socialdemokratiet. Socialdemokratiets Væsen er den principielle Forbindelse af en Art af den extreme Socialisme med Tendensen til politisk Revolution. . . . I Socialdemokratiet maa saaledes to Elementer principmæssigt adskilles: det økonomisk-socialistiske og det politisk-revolutionære. Forbindelsen af begge udgjør Socialdemokratiets Væsen; kun for saa vidt hænge de naturligt sammen, som begge Elementer ere extreme og radikale, men de kunne meget godt ogsaa forekomme adskilte fra hverandre. I ethvert Fald er af de to Elementer det økonomisk-socialistiske i og for sig det uskyldige og ufarlige [fordi, udvikler H. senere, det er — uigjennemførligt], det politisk-revolutionære derimod det egenligt Farlige og tillige det toneangivende.

Først undersøger Held nu det økonomisk-socialistiske Element, søger at sælde Dom imellem •Individualismen, o: Frihed, og Socialismen, o: Orden, de to evigt lige-

berettigede Principer», og underkaster særligt den ricardo-marx'ske Værdilære en udførlig Kritik. — Derefter behandles Socialdemokratiets politisk-revolutionære Element. — Begge Afsnit indeholde meget Interessant, men ogsaa adskillige svage Punkter. Resultatet bliver, at «hvorhen vi saa se, kunne vi ikke finde, at Socialdemokratiets falske Tendenser ere originale. . . . Navnlige udvikler Socialdemokratiet Rationalismens kritiske Princip til revolutionær Lidenskab, og den benytter den ethiske Materialisme, der slutter sig til Individualismen, til Udviklingen af den lavest mulige Opfattelse af Menneskets og Statens Formaal. Den accepterer fuldstændig en ekstrem Individualismes Verdensanskuelse og Maal, kun foreslaar den en ekstrem socialistisk-økonomisk Organisation som Middel til Opnaaelsen af disse Maal. Denne Organisation forlanger den ikke til Ære for Menneskehedens ideale Maal, ikke for at virkeliggjøre det Heles Ide, men kun for at det Heles enkelte Medlemmer materielt kunne profitere. I Sandhed: Socialisme og Socialdemokrati ere ikke identiske, thi Socialdemokratiet er i sit Programs afgjørende Del, i sine egenlige Formaal den extreme Individualismes Extrem.»

Til Slutning meddeler Held os sine Tanker om, hvad der er at gjøre. Socialdemokratiet — denne «berettigede og naturlige Kritik ikke af Nationaløkonomien, men af den s. k. klassiske Nationaløkonomi »: Ricardos extreme individualistiske Bourgeois-Nationaløkonomi», denne «Konsekvens ikke af Liberalismen men af Liberalismens ekstrem-individualistiske Forvildelser», dette «hæslige Vrængebillede af den tredje Stands Synder» —, Socialdemokratiet skal modarbejdes ved «energische Selbstzucht des Liberalismus». «Udviklingen af Liberalismens sande

Principer, resolut Opgiven af dens Forvildelser er det eneste stærke Vaaben imod Socialdemokratiet. Lad os opdrage os selv i økonomisk, moralsk, religiøs og politisk Henseende, — og vi ville opdrage Arbejderne». Vi maa uegennyttigt hjælpe Arbejderne til en Forbedring af deres materielle Kaar; vi maa gennemføre Lovgivningsreformer: indskrænke Privatejendomsretten og Kontraktsfriheden der, hvor den benyttes til inhuman Exploitering af de Svage og de Besiddelsesløse (Fabriklove m. m.), indskrænke ikke blot Privatejendommens Magt men ogsaa dens Omraade der, hvor den fri privatøkonomiske Virksomhed tilfredsstiller hele Folkets fælles Fornødenheder slet (Jernbanevæsenet m. m.), og endelig tilvejebringe en «Organisation af de industrielle Stænder, en Ophævelse af det økonomiske Samfunds Atomisering, af Konkurrencens Anarki ikke ved skablonmæssig Tvangsorganisation men ved Tilskyndelse til frivillig Ordning under Iagttagelse af Normativbetingelser, som Staten foreskriver» (Arbejder- og Arbejdsgiverforeninger, Fagforeninger m. m.). — — Men alt dette forslaaer ikke: Fremfor Alt «maa de højere Klasser imod Arbejdernes falske, extreme, revolutionære Socialisme sætte den aristokratiske Besiddelses sande, fredelige, lovtro, maadeholdne Socialisme. D. v. s.: de individuelle Interessers Underordnelse under den nationale Stats ideale Maal maa hos dem blive et glad anerkjendt, bevidst Princip.» Og saa kommer der til Slutning en hel Del velklingende Fraser om «evige Maal», «Idealer i Hjerterne», om at «Menneskeheden» er et ufatteligt Intet, «Kirken» derimod Noget, ja Meget, og «den nationale Stat» Alt, om vore «Fædre, der have haabet og lidt, elsket og sunget, kæmpet og blødt», om «det sociale Aristokratis offerberedvillige Patriotisme», om at Militær-

tjenesten er et «Ehrenamt», om «den sejrrige Kamp mod den korsikanske Imperators Legioner», om «den tyske Nations Ret til at leve og at aande», om Spichern og Sedan, — Talemaader, der upaatvivleligt vilde gjøre en ypperlig Virkning i chauvinistiske Bladartikler, og som maaske ogsaa ere passende for en «Socialpolitiker» (i den Forstand, hvori den bonnske «videnskabelige Halvhed» tager dette Ord), men som i ethvert Fald hos en Nationaløkonom vilde være mildest talt urimelige.

A. P.
